

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

انتشارات

دانشگاه ادیان و مذاهب

.....
۱۳۹۸

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ

وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ

عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَىٰكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ﴾

(حجرات: ۱۳)

سرشناسه

: صالحی اردکانی، مصطفی، ۱۳۵۹-

عنوان و نام پدیدآور : نگاهی نو به فلسفه دین کانت: بر اساس آرای استیون پامکوئیست/ مصطفی

صالحی اردکانی.

: قم: دانشگاه ادیان و مذاهب، ۱۳۹۸.

مشخصات نشر

: ۳۳۴ ص.

مشخصات ظاهری

: انتشارات دانشگاه ادیان و مذاهب؛ ۱۹۷.

فروست

: 978-600-6730-82-0

شابک

وضعیت فهرست نویسی : فیا.

: ص.ع به انگلیسی: Mostafa Salehi Ardakani. New Interpretations of Kant's

یادداشت

philosophy of religion..

: کتابنامه.

: کانت، ایمانوئل، ۱۷۲۴ - ۱۸۰۴ م. -- دیدگاه درباره دین.

موضوع

: Kant, Immanuel -- Views on religion.

موضوع

: پالمکوئیست، استیون، ۱۹۵۷- م.

موضوع

: Palmquist, Stephen, 1957- .

موضوع

: دین -- فلسفه.

موضوع

: Religion -- Philosophy.

موضوع

: دانشگاه ادیان و مذاهب.

شناسه افزوده

: ۱۳۹۸ ن ۲ ص/ ۵۱ BL۵۱

رده‌بندی کنگره

: ۲۱۰

رده‌بندی دیویی

شماره کتابشناسی ملی : ۵۹۲۴۱۱۹

نگاهی نو به فلسفه دین کانت

براساس آرای استیون پامکویست

مصطفی صالحی اردکانی

آثار دکتر انوشیروان انوشیروانی

معاونت پژوهش

قم، پردیسان، روبه روی مسجد امام صادق (علیه السلام)، دانشگاه ادیان و مذاهب.
تلفن: ۱۳ - ۳۲۸۰۲۶۱۰، ۳۲۸۰۳۱۷۱ (۰۲۵)
تلفکس مرکز بخش و فروش: ۳۲۸۰۶۶۵۲ (۰۲۵)
فروشگاه اینترنتی:

www.urd.ac.ir www.Press.urd.ac.ir press@urd.ac.ir

نگاهی نوبه فلسفه دین کانت

بر اساس آرای استیون پامکویست

- مؤلف: مصطفی صالحی اردکانی
- ناشر: انتشارات دانشگاه ادیان و مذاهب
- نوبت چاپ: اول، زمستان ۱۳۹۸
- چاپ: مؤسسه بوستان کتاب
- شمارگان: ۵۰۰ جلد
- قیمت: ۶۰.۰۰۰ تومان
- شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۷۳۰-۸۲-۰

(کلیه حقوق محفوظ و مخصوص ناشر است)

تکثیر، انتشار و بازنویسی این اثر یا قسمتی از آن به هر شیوه (از قبیل چاپ، فتوکپی، الکترونیکی، صوت و تصویر) بدون اجازه مکتوب ناشر ممنوع و پیگرد قانونی دارد.

تقدیم بہ پروفیسر
سکین ہاوس

فهرست

پیش‌گفتار	۱۱
-----------------	----

فصل اول: کلیات

۱. مقدمه	۱۵
۲. معرفی استیون پامکویست	۲۲
۳. زندگی‌نامه کانت	۲۴
۱-۳. دوران پیشانقدی	۴۲
۲-۳. پیدایش فلسفه انتقادی	۵۴
۳-۳. کانت و سانسور پروس	۵۹
۴-۳. میراث کانت	۶۵

فصل دوم: تفاسیر سستی از فلسفه دین کانت (تفاسیر منفی‌نگر)

۱. مؤلفه‌های رایج تفاسیر سستی	۷۹
۱-۱. تکیه بر نقد عقل محض، به مثابه نفی‌کننده امکان معرفت به خدا ...	۷۹
۲-۱. فروکاستن دین کانت به اخلاق	۸۸
۲. تفاسیر سستی مهم از فلسفه دین کانت	۹۲
۱-۲. تفسیر الحادی - شکاکانه	۹۲
۲-۲. تفاسیر ناواقع‌گرایانه	۹۸
۳-۲. تفسیر دئیستی	۱۰۲

فصل سوم: تفاسیر جدید از فلسفه دین کانت (تفاسیر ایجابی)

۱. پیشینه تفاسیر مثبت‌نگر ۱۱۱
۲. موج جدید تفسیری (تفاسیر ایجابی از فلسفه دین کانت) ۱۳۳
۳. کتاب کانت و فلسفه دین جدید ۱۳۸
- ۳-۱. انگیزه تألیف کتاب ۱۳۸
- ۳-۲. شکل و محتوای اجمالی کتاب ۱۴۰
۴. مؤلفه‌های اصلی تفاسیر جدید ۱۴۸
- ۴-۱. لزوم بررسی تمام آثار کانت به مثابه یک سیستم منسجم ۱۴۸
- ۴-۲. تأکید بر آثار دینی کانت ۱۵۳
۵. معرفت‌پیشین از خدا و ایمان عقلانی، به جای معرفت نظری ۱۵۹
- ۵-۱. دیدگاه فایرستون ۱۶۴
- ۵-۲. دیدگاه پامکویست ۱۷۱
- الف) خدا به عنوان ایده‌ای نظام‌بخش ۱۷۵
- ب) برهان اخلاقی ۱۸۱
- ج) قرینه‌ای قضاوتی/حکمی بر فرضیه خدا ۱۸۷
- د) برهان دینی بر وجود خدا ۱۹۲
- بررسی مراحل چهارگانه استدلال کانت ۱۹۷
- ه) دیدگاه عرفانی ۲۰۷

فصل چهارم: تفاسیر جدید در مواجهه با الهیات مسیحی

۱. عدم تحویل دین کانت به اخلاق ۲۳۰
۲. تضعیف تفاسیر منفی‌نگر از فلسفه دین کانت ۲۴۶
۳. تفسیر ماهیت عیسی به عنوان مثل اعلای خیر ۲۵۷
۴. ملکوت خدا ۲۶۷
۵. تفسیر آگوستینی از آموزه فیض ۲۷۸
۶. کویکرسم، نمونه‌ای از کلیسای کانتی ۲۸۴

فصل پنجم: نقد و بررسی تفاسیر جدید از فلسفه دین کانت

۱. بررسی تفاسیر جدید از حیث انسجام و ارتباط منطقی آنها ۲۹۵

۲. بررسی تفاسیر جدید بر اساس آثار کانت ۳۰۱

سخن پایانی ۳۱۶

کتابنامه ۳۲۳

منابع فارسی ۳۲۳

منابع انگلیسی ۳۲۶

پیش‌گفتار

از دیرباز پاسخ به دو پرسش مورد اهتمام کانت پژوهان بوده است: «آیا دین نقشی سازنده و مهم در نظام فلسفی کانت ایفا می‌کند یا تنها مسئله‌ای فرعی در نظام اندیشه او است؟» و «چه نسبتی میان فلسفه دین کانت و الهیات وجود دارد؟». کانت پژوهان اگرچه رویکرد یکسانی در تفسیر مدعیات الهیاتی و دینی کانت نداشته‌اند، عموماً با تمرکز بر محتوای نقد عقل محض و نتیجه طبیعی آن که نفی امکان معرفت نظری به خدا است، تأثیر او بر این حوزه را منفی برآورد کرده‌اند. با وجود این، از حدود سه دهه گذشته به این سو در کشورهای انگلیسی زبان، موج تفسیری جدیدی ظهور کرده که سعی در به چالش کشیدن این نگاه رایج دارد. طرفداران موج جدید، بر خلاف هواداران تفاسیر سنتی، دیدگاه یا حتی روش یکسانی در مطالعه آثار کانت ندارند؛ اما همگی متفقند که برای به دست آوردن دیدگاه واقعی کانت درباره دین و الهیات، بررسی نظام‌مند و همه‌جانبه آثار او، اعم از فلسفی و غیر فلسفی و نقدی و پیشانقدی، ضروری است. نتیجه مشترک تلاش‌های تفسیری آنان این مدعا است که رویکرد کانت به دین و الهیات ایجابی و اصلاحی بوده است. جریان تفسیری رایج، به رهبری کانت پژوهان مطرحی چون

استیون پامکویست و کریس ال. فایرستون، تأکید دیگران بر اخلاق، به عنوان تنها حوزه‌ای که می‌توان در محدوده آن از دین کانت سخن گفت، را نادرست دانسته‌اند. آنان بر تجربه عرفانی و معرفت پیشین به خدا تأکید دارند و نشان داده‌اند که برخلاف برداشت‌های تحویل‌گرایانه رایج، دین کانت همان اخلاق نیست. در سایه بررسی‌های سیستماتیک و منظرمند این دانشمندان، آثاری چون دین در حدود عقل محض، رؤیاهای یک بیننده ارواح و اثر منتشر شده بعد از مرگ بار دیگر مورد توجه و بازخوانی قرار گرفتند. بر اساس این مطالعات، کانت با بسیاری از آموزه‌های مهم مسیحی چون فیض، نزدیکی ملکوت خدا و اهمیت کلیسا هم‌دل است.

تحقیق پیش رو که در اصل رساله نویسنده جهت اخذ درجه دکترا در رشته دین پژوهی از دانشگاه ادیان و مذاهب است نتیجه بررسی گسترده‌ای است که بر آثار مهم این دسته از کانت‌پژوهان صورت گرفته است. پیچیدگی ذاتی نظام اندیشه کانت و پراکندگی دیدگاه‌هایش در ضمن آثار فراوانی که برخی هنوز به فارسی ترجمه نشده‌اند از یک سو و جدید بودن این دسته از تحقیقات و معارضه آنها بر برداشت‌های رایج و شناخته‌شده از سوی دیگر، از موانع مهم پیش روی این تحقیق بود که تنها با راهنمایی و همکاری اساتید فرهیخته‌ام هموار شد؛ از این رو لازم می‌دانم از تمام کسانی که در به ثمر رسیدن این اثر یاری‌ام کردند، به‌ویژه فرهیختگان ارجمند پرفسور لگن هاوسن، دکتر احمد رضا مفتاح و دکتر الله‌کرم کرمی‌پور صمیمانه قدردانی کنم.

مصطفی صالحی اردکانی

۹۷/۱۰/۲۶